

REFORMA AGRÀRIA AL MÓN: UNA NECESSITAT HISTÒRICA

JOÃO PEDRO STEDILE

MST, Brasil

Una mica d'història...

La història de l'ocupació de la terra, com a territori, com a lloc de vida, mitjà de supervivència dels pobles, font de tot aliment, centre de la nostra cultura... coincideix amb la història de les civilitzacions. Des dels primers temps, els éssers humans han buscat incansablement la forma més justa d'ocupar la terra, usar-la, conservar-la per a les futures generacions i distribuir-ne els fruits.

Han estat moltes les guerres i matances per aquesta causa però, en gairebé tot el món, sobretot al sud, la justícia en la propietat i en l'ús de la terra... encara és un somni!

Totes les doctrines socials i religioses coincideixen que la base per a la formació de societats justes o injustes rauria en la possessió de la terra. Però el lucre i la forma com van evolucionar els modes de producció en la societat també anaren determinant la utilització de la terra com un mitjà d'exploatació del treball d'altri, com a reserva de valor, com a instrument de poder. Així, en l'esclavisme i en el feudalisme, la possessió de la terra va ser utilitzada com a forma de mantenir esclava i serva la major part de la població, que havia de treballar per als que es deien amos de les terres: els nobles i senyors feudals.

Va haver-hi també moltes revoltes populars. La Bíblia va registrar el precepte que cada 50 anys els amos de les terres, commemorant el jubileu –la gràcia del Senyor creador de la terra–, haurien de tornar a repartir la terra i donar l'oportunitat que tots hi poguessin treballar.

Durant el feudalisme, els camperols semiserfs, serfs, quasiesclaus... van organitzar moltes revoltes en la lluita pel dret a la terra. Va haver-hi glorioses guerres camperoles, que van mobilitzar milions de camperols contra els senyors de les terres. La primera de les quals, que se'n té registre escrit, va ser la que tingué lloc a la Pèrsia antiga (imperi sasànida) en el segle V, en la qual milers de camperols liderats per Mazdak van arrencar a l'emperador Kavadh una redistribució de les terres. Hi hagué altres revoltes importants a Europa dels segles XIII al XVII. Algunes es van barrejar amb líders o motivacions religioses, com va ser la revolta dels camperols alemanys amb la rebel·lió de Martí Luter. L'última revolta camperola important d'aquest període fou quan els camperols francesos es van ajuntar a la naixent burgesia industrial, per deposar a la monarquia i donar suport a la revolució francesa, amb l'esperança de tenir dret a la terra.

Les reformes agràries a partir del capitalisme

Amb el capitalisme va sorgir el dret a la propietat privada de la terra, però només per part de qui tingués diners, capital per apropiarsen.

Va sorgir llavors, per primera vegada en la història,

l'expressió «reforma agrària» (RA), quan al final del segle XIX i a l'inici del XX, les burgesies industrials en el poder van percebre que el manteniment del monopoli de la propietat de la terra en poques mans impedia el desenvolupament de les forces productives, ja que exclouia milions de camperols de l'accés al mercat dels béns de consum produïts per la indústria. Així, a tota l'Europa occidental i als EUA les burgesies industrials van promoure reformes agràries (RA), que distribuïen la terra massivament per a milions de camperols, creant llavors una estructura de propietats petites o mitjanes. Aquesta mateixa mesura s'adoptà després de la segona guerra mundial a Àsia (Japó, Filipines, Corea del Sud i Taiwan) i al sud d'Itàlia. Va ser el que es classifica com RA «clàssiques o burgeses».

Però va haver-hi altres tipus de RA durant el segle XX. La RA revolucionària, que va dur a terme els camperols rebels, amb les armes a la mà, expulsant als latifundistes i imposant la distribució de les terres sense cap llei: la RA de la revolució mexicana de 1910-20, i després a Bolívia en la dècada dels 50.

Les RA reformistes van ser aquelles amb les quals les elits locals van intentar calmar els moviments camperols distribuïnt parcialment els latifundis. Són reformistes perquè la burgesia pren la iniciativa de fer les lleis, però les aplica de forma lenta i gradual. Aquest tipus de RA va ser aplicat a la majoria dels països d'Amèrica Llatina durant la dècada dels 60, impulsats fins i tot pel govern nord-americà, temorós de la revolució cubana. Potser la més àmplia hagi estat la reforma realitzada a Xile pel govern democratacristià d'Eduardo Frei (1964-1970).

Les RA populars van ser aquelles reformes que van aconseguir unir els esforços del moviment camperol, que lluitava per la distribució de les terres amb governs populars, progressistes, nacionalistes, que volien de fet combatre el latifundi i desenvolupar el país. El grau d'amplitud d'aquest tipus de RA va dependre de la correlació de forces interna existent a cada país. Els exemples més importants d'aquest tipus de RA són la d'Egipte, duta a terme pel govern de Nasser, i la RA realitzada per Ho Chi Minh a Vietnam després de l'expulsió dels francesos, ambdues, realitzades en la dècada dels 50. Després, van haver-hi les reformes xilena (govern d'Allende 70-73) i nicaragüenca (dècada dels 80) i les realitzades en alguns països d'Àfrica, des de dins dels moviments d'alliberament colonial.

Finalment, dins d'aquesta tipologia de RA, en aquest segle hem tingut les RA socialistes, que es van realitzar junt amb canvis econòmics o transició del mode de producció capitalista cap al socialisme.

Aquestes RA es basaren en la concepció que la terra hauria de pertànyer a la nació, és a dir, a tot el poble, i que la llei

hauria de concedir als camperols només la concessió d'ús; l'organització de la producció podia tenir diverses formes socials, que anaven des de les granges estatals, les cooperatives, diverses formes associatives... fins a la unitat de manutenció familiar. Entre aquestes RA, les més conegudes van ser les realitzades a Rússia, a Xina, en alguns països d'Europa oriental, i la de Cuba, a Amèrica Llatina.

Però el problema continua

Malgrat les diverses iniciatives per corregir el problema de la concentració de la propietat de la terra en la història recent, en gairebé tots els països del tercer món, en especial en l'hemisferi sud, el problema de la concentració de la terra continua. Cosa pitjor: s'agreuja cada vegada més. Hi ha un índex estadístic utilitzat per l'ONU, que mesura el nivell de concentració de la propietat de la terra: és l'índex de Gini. Com més proper és d'1,00 més concentrada està la propietat. A la majoria dels països del tercer món l'índex està a l'entorn de 0,80, mentre que als països que van fer RA l'índex és menor de 0,50 (com més s'apropa a 0,00 més pròxim està a la igualtat d'accés a la terra). Els països que encara no han fet veritables RA representen el 80% de la població mundial que viu en el medi rural, aproximadament 3 bilions de persones: la necessitat de democratitzar la propietat de la terra continua essent, doncs, una necessitat vital, per a gran part de la humanitat.

La concentració de la propietat de la terra en aquests països és la causa generadora d'innombrables problemes que acaben afectant tota la societat, com l'exòde rural, que engendra enormes conglomerats de pobres a les ciutats, la gana, la concentració de renda i de riquesa, i la desocupació.

Aquesta situació es va agreujar encara més en l'última dècada, quan els països industrialitzats que controlen l'economia mundial van adoptar polítiques neoliberals i van induir els països del tercer món a fer el mateix.

Aquestes polítiques van subordinar les economies agrícoles locals als interessos del gran capital internacional, van obrir els mercats nacionals a les empreses multinacionals, que oligopolitzaren el control de la producció agrícola, van elevar les taxes d'interès i van desmantellar el sector públic agrícola.

Així, en l'última dècada els governs locals van abandonar les inversions públiques en agricultura, en crèdit rural, assistència tècnica, garantia de compra dels productes, assegurança per a la producció... amb l'excusa que ara és el mercat qui ho ha de resoldre, i van abandonar els camperols a la seva pròpia sort, augmentant encara més els nivells de pobresa, de desigualtat social i d'exòde rural.

Quina solució hi ha?

Les organitzacions camperoles de tot el món (més de 50 països de tots els continents), reunides en una articulació que s'anomena «Via Camperola», han defensat que més que mai és necessari implementar la RA en tots els països del tercer món. Mentre, la RA de l'actualitat és molt més àmplia que les RA clàssiques realitzades per la burgesia industrial a començaments

del segle. El problema agrari ara és molt més complex i exigeix solucions més àmplies. Per això, les organitzacions de «Via Camperola» defensen una RA d'aquesta naturalesa:

1. La RA no pot ser vista només com un procés de distribució de terres. Segons el grau de subordinació de les economies al capital financer, és necessari que es produeixi en combinació amb **canvis al model econòmic**.

2. L'accés a la terra per part dels camperols ha de ser entès com una forma de valoració de la seva cultura, de l'autonomia de les seves comunitats i d'una nova visió de la preservació dels recursos naturals, per a tota la humanitat i per a les futures generacions. La terra és un bé de la naturalesa que ha d'estar al servei del benestar de tots. **La terra no és ni pot ser reduïda a una mercaderia.**

3. La RA necessita anar acompanyada en les polítiques **públiques de canvis** amb els quals els governs valorin les formes d'organització de l'agricultura familiar i cooperativitzada, donant suport amb garanties de renda, amb mercat, assistència tècnica, crèdit i assegurances agrícoles.

4. **Trencar l'oligopoli de les empreses multinacionals** que controlen el comerç agrícola mundial i les agroindústries d'aliments. I desenvolupar petites i mitjanes agroindústries, instal·lades en les comunitats i sota el control de camperols i treballadors.

5. És impossible portar el desenvolupament al camp i fer una veritable RA sense **democratitzar l'ensenyament**, l'educació, i garantir escoles per a tots els que viuen en el medi rural, en tots els nivells.

6. La RA ha d'anar unida a una **política governamental de sobirania alimentària**, que significa garantir que a cada país el poble tingui accés, tot l'any, a aliments necessaris (sense dependre de l'exterior) a preus baixos i amb bona qualitat.

7. **Desenvolupar models tecnològics** que elevin la productivitat del treball i de la producció, però respectant la salut dels camperols i dels consumidors, conservant el medi ambient i posant els beneficis de la biotecnologia segura al servei de la humanitat i no només al servei de l'augment del lucre, com fan avui les multinacionals.

8. **Construir nous organismes internacionals** que representin l'articulació de la voluntat de nous pobles i no només els interessos d'empreses multinacionals, com passa avui amb l'OMC, el FMI i el BM. Per tant, les regles del comerç agrícola mundial i les polítiques de desenvolupament rural han de ser construïdes sota altres paràmetres, que comencen pel tancament de les institucions actuals.

9. La RA i els canvis proposats a l'organització de la producció d'aliments, al comerç, en l'agroindústria, en la biotecnologia... han de ser vistos no només com una necessitat dels camperols, pobles originaris, indígenes, i dels que viuen en medis rurals, sinó com una **necessitat de tota la societat**.

10. Només hi ha un camí per assolir els canvis socials en el medi rural, i a tot el món: **l'organització dels pobres, dels treballadors, del poble** en general, a partir de les seves comunitats, i la realització de grans mobilitzacions de masses que aconseguixin enfrontar l'imperi del capital i del neoliberalisme, que porta el nostre planeta a la mort.